

Журналістська освіта на Сумщині: набутки й проблеми : матеріали Дев'ятої всеукр. наук.-практ. конф. (Суми, 5—6 червня 2013 р.) / уклад.: О. Г. Ткаченко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – 116 с.

Journalism Education in Sumy Region: gains and challenges : materials of the Eighth Ukrainian Scientific and Practical Conference (Sumy, 5—6 June 2013) / compiled by O. Tkachenko. — Sumy : Sumy State University, 2013. – 116 p.

У збірнику вміщені наукові розвідки, присвячені журналістським проблемам, соціальним та комунікаційним технологіям. Подаються матеріали, які відбивають наукові інтереси викладачів і студентів кафедри журналістики та філології а також викладачів загальноомовної підготовки іноземних громадян Сумського державного університету, а також представників інших регіональних журналістикознавчих шкіл.

The collection contained scientific researches, devoted to journalistic issues, social and communication technologies. Served materials that reflect the research interests of teachers and students of the Department of Journalism and Philology of SSU and representatives of other regional journalism schools.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Олена Ткаченко, д-р філол. наук (голова),
Віктор Звагельський, канд. філол. наук,
Інна Гаврилюк, канд. наук із соц. комунік.,
Валентина Гостеніна, д-р соціолог. наук,
Тетяна Кузнецова, д-р наук із соц. комунік.,
Володимир Садівничий, канд. наук із соц. комунік.,
Олена Сушкова, канд. філол. наук

EDITORS:

Olena Tkachenko, Doctor of Philology (head),
Victor Zvagelsky, PhD of Philology,
Inna Gavrilyuk, PhD of Social Communications,
Valentina Hostyenina, Doctor of Social Sciences,
Tatyana Kuznetsova, Doctor of Social Communications,
Volodymyr Sadvnychy, PhD of Social Communications,
Elena Sushkova, PhD of Philology

«КРИЛАТИ» СИМВОЛИ У РОМАНІ М. П. АРЦИБАШЕВА «САНІН» І СВІТОВИХ КУЛЬТУРАХ

Розглядаються питання символіки «крилатих»: птаха, метелика, кажана – у різних культурах і в романі Михайла Арцибашева «Санін».

Ключові слова: *птах, символ, культура.*

The questions of symbolism of «winged»: a bird, a butterfly, a bat - in the different cultures and in the novel “Sanin” by Mikhail Artsybashev are being analyzed.

Key words: *bird, symbol, culture.*

Через нестабільну ситуацію в Росії кінця ХІХ – поч. ХХ ст. безліч письменників починають звертати більше уваги на природу людини і сенс її життя. Художники слова обирають засобом боротьби реалістичний напрям у літературі, до якого приєдналися і російський письменник Михайло Петрович Арцибашев. Його критикували і ним захоплювалися. Твори цього автора вивчали й аналізували І.П. Баранов, Л.Р. Бердишева, В.Воровський, А.І. Гараєв, Я. Данілін, Л.І. Єременко, І.Р. Жиленко, Г.І. Карпова та інші.

Незважаючи на досить широкий спектр дослідження роману «Санін», символіка твору ще не досить вивчена. Для кращого розуміння роману варто звертати увагу навіть на незначні образи, які є своєрідними символами і підказками для читача, – саме у цьому полягає актуальність нашої роботи.

Мета розвідки – проаналізувати «крилаті» образи-символи у романі Арцибашева, серед яких найбільшу цікавість викликають птах, кажан, метелик.

«Санін» – не лише роман про життя людей, це глибоко психологічний, філософський твір. Кожна фраза, сказана якимось героєм, переповнена мудрістю і розумінням сенсу всього існуючого.

На деякі із «крилатих» символів звертає увагу І. Р. Жиленко. Дослідниця доводить, що у творі перегукуються світ природи і стан людини [2, с. 145]. І справді, у романі Арцибашева читаємо: «На огонь летели из лесу бабочки и жучки, кружились, падали, подымались и тихо ползали по столу, умирая в бессмысленной огненной смерти. Юрий поглядел на них, и ему стало грустно» [1, с. 231].

Певною мірою деякі з «крилатих» можуть підказати подальшу долю героїв. Так, символічна муха, за якою спостерігає Зарудін: вона «...мучительно карабкалась по полу, а за ней, склеивая лапки и крылья, ослепляя и удушая, все тянулася отвратительная, беспощадная слизь» [2, с. 197]. Зарудін, який занапастив себе негідними вчинками, і сам чимось схожий на ту муху.

Деяких персонажів, на думку Жиленко І.Р., автор зображує штрихами, які найяскравіше передають їх суть. Наприклад, Семенова, хворого на туберкульоз студента, худого та слабкого, – з відбитком смерті на обличчі, письменник описує за допомогою лише однієї деталі – тіні: «Семенов вдруг с раздражением махнул своей палкой с большим крючком. Его тень также махнула своей черной рукой, и это движение ее напомнило Юрию зловеший взмах крыла какой-то черной хищной птицы» [1, с. 32].

Тож звернемо увагу ще на деякі символи, які найбільше зацікавили.

Перший, який ми виокремили, це – кажан: «Невидимая летучая мышь быстро и робко влетела под балкон, раза два ударила шуршащим крылом о стену и с легким звуком выскользнула вон. Юрий помолчал, прислушиваясь к этому таинственному звуку ночной жизни...» [1, с. 257].

Взагалі кажан у різних культурах означає іноді протилежні речі. У Китаї це символ удачі й щастя, в Японії – сумне занепокоєння, хаотичний стан. Згадаємо, що Арцибашев був християнином. Тож розглянемо цю істоту в розумінні цієї релігії. У християнстві кажан – птах диявола, втілення Князя Темряви. Також він може символізувати божевілля, як у картині Гойї «Сон розуму», де кажан пов'язаний зі смертю. І зовсім не дивно, що саме Сварожич має відношення до цього створіння. Кажан – передвісник того, що герой то занурюється у безодню свого світосприйняття, то, отямившись, повертається до реальності, яка здається сірою й нудною.

Інший символ – метелик. Він з'являється у творі сім разів. Вперше – під час розмови про смерть, коли молоді люди на деякий час замовкли: «Несколько минут было тихо и отчетливо слышалось, как одиноко и отчаянно билась с налету о стекло окна ночная бабочка...». Вдруге – також під час цієї ж бесіди, коли Санін випустив метелика з кімнати. Наступного разу він з'являється, коли головний герой з жалем думав про свою принижену сестру, стоячи під вікном. Санін спостерігав за цим гарним створінням: «Белая бабочка, падая и взлетая, легко порхала над травой, купаясь в солнечном воздухе...». Також метелик використовується автором для опису Соловейчика у розмові, після якої той покінчив життя самогубством: «...вдруг нарисовался ему образ, который влек его, как бабочку, во тьме ночи на яркое пламя свечи» [1, с.36, 178]. І останні два рази згадується метелик також під час спілкування Саніна з людьми.

Арцибашев дає визначення символу метелика словами Юрія: «На огонь летели из лесу бабочки и жучки, кружились, падали, подымались и тихо ползали по столу, умирая в бессмысленной огненной смерти».

Юрий поглядел на них, и ему стало грустно.

«Так и мы, люди, – подумал он, – мы тоже летим на огонь, на всякую блестящую идею, бьемся вокруг нее и умираем в страданиях» [1, с.259].

У багатьох культурах метелик символізує як красу, здатність до перетворень, так і перехідний характер радості та життя. Відомі численні прикмети і забобони, що пов'язують метеликів, особливо нічних, з душами померлих. У слов'ян він символізує передвісника смерті, а іноді навіть її образ. Тому не дивно, що ця комаха вводиться автором під час розмови Ліди із Зарудіним. І аналогічно розуміємо, чому саме Соловейчик порівнюється із метеликом. Адже життя цих двох чоловіків, попри різний соціальний статус, національність, характери, закінчується однаково – самогубством. В Арцибашева символ метелика має ще й значення безтурботного життя. Так, його героїня Ляля, що живе сьогоднішнім днем, також порівнюється із цією істотою. Її життя «мотыльковое», і живе вона «... как бабочка...».

І, нарешті, третій крилатий символ – птах. Слово «птах», не враховуючи назв різних його видів – солов'я, горобця, гусей тощо, зустрічається у творі більше 20 разів. Він є дуже поширеним символом духу і душі у стародавньому світі. Наприклад, у скандинавів птах – дух, вивільнений з тіла, мудрість; в ісламі – це душі віруючих, що живуть на Дереві Життя, у християн – крилаті душі, все духовне, душі в раю. Цей образ використовується для порівняння людини із душею, для підкреслення гарного настрою, опису природи, а також для розбавлення негативного стану і додавання до нього контрасту. Так, під час страждань і болісних роздумів Ліди, коли вона бажала покінчити життя самогубством і не могла зрозуміти, чи то насправді жахливий злочин вона скоїла, природа залишалася спокійною: «Но в саду было так ясно и светло, так мирно жили там яркие цветы, пчелы и птицы...» [1, 140].

Частіше за все птахи стають характеристикою якогось окремого героя чи людей в цілому. Ми вважаємо, що автор, порівнюючи їх із цією живою істотою, нібито давав підказку для кращого розуміння характерів своїх героїв. Ліда відчуває, що вона

«вольна, как птица, и впереди еще много жизни, интереса и счастья»; «Бессильная и неумелая мысль пробовала подняться и падала, как птица с подрезанными крыльями» [1, с. 46, 195]. Санін радить Соловейчику: «Живите, как птица летает: хочется взмахнуть правым крылом – машет, надо обогнуть дерево – огибает»; «Юрию показалось, будто он, как птица, взлетел над верхушками сада в голубой, напоенный солнцем, простор»; «Его тень (Семенова. – Г. Д.) так же махнула своей черной рукой, и это движение ее напомнило Юрию зловещий взмах крыла какой-то черной хищной птицы»; «Иногда в опустелой аллее показывается, как отсталая птица от улетевшей стаи, одинокая задумчивая женская фигурка, и она кажется удивительно красивой, печальной и таинственной». «Санін, поморщившись, поглядел на убитых птиц, отодвинулся и скоро встал. Ему было неприятно смотреть на красивых сильных птиц, валявшихся в пыли и крови, с разбитыми поломанными перьями» [1, 200, 224, 32, 259, 130]. Так і головні герої роману «Санін» виявилися схожими на цих птахів, скалічених життям, або як Зарудін, Соловейчик та Юрій, знищеними власними руками, не в змозі перебороти чи то нудьгу, чи то жорстокість суспільства, чи то нерозуміння сенсу свого існування.

Отже, Арцыбашев – надзвичайно талановитий письменник. Символіка образів його роману глибока і переконлива. А для того, щоб зрозуміти, проаналізувати і розшифрувати його послання та застереження, потрібно уважно, вдумуючись у кожне слово, читати роман «Санін», який навіть через сто років залишається шедевром, який обговорюють та оцінюють.

БІБЛІОГРАФІЯ:

1. Арцыбашев М. П. Санін; Кровавое пятно; Рабочий Шевырев; Деревянный чурбан./ М. П. Арцыбашев – Кемерово : Кемеровское кн. издат., 1990. – 414 с.
2. Жиленко И. Р. М. П. Арцыбашев и его роман «Санін»: Учебно-методическое пособие / И. Р. Жиленко – Сумы : Изд-во СумДУ, 2007. – 174 с.

Рилова М. *,
група ЖТ-02

ЖЕРТОВНИЙ ОБРАЗ ЖІНКИ ВІД АНТИЧНОСТІ ДО ПРОСВІТНИЦТВА

Простежується образ жінки, сповненої самопожертви, у творах зарубіжних письменників різних епох та характерні особливості в життєвих перипетіях.

Ключові слова: жінка, жертвний, образ.

The article highlights the image of woman full of self-sacrifice in the works of foreign writers created in different epochs. Typical peculiarities in their life peripetias are being analyzed.

Key words: woman, sacrificial, image.

Жіночий образ є центральним у творчості письменників різних літературних епох. Він займає важливе місце в системі героїв, бо наділений найрізноманітнішими особливостями та якостями. Питання соціального й морально-етичного становища жінки, переосмислення її ролі й місця в житті сім'ї та суспільства, її право на самовизначення та визнання ставали ключовими для письменників відповідної літературної доби. Характерологія жінки, зміна статусу, життєві перипетії і випробування, вікова приналежність, стосунки з батьками – ці теми стали ключовими

* *Наук. керівник – І. Р. Жиленко, канд. філол. наук, доцент*